

בנתיבות הפרשה

ארשת שפתינו יערב לפניך

בפיוט בתפילת ראש השנה, מלך במשפט יעמיד ארץ, עליון על כל הארץ, יכירו וידעו כל הארץ, כל יושבי תבל ושוכני ארץ, מקצה הארץ ועד קצה הארץ, כי הוא בורא קצות כל הארץ... ויערב לו שלוש תקיעות כמו מלמטה שלוש קדושות' [שחרית ר"ה], מבואר בפיוט שאנו מבקשים שיערב לפני ה' תקיעות השופר כאמירת קדושה. טעון ביאור מה השייכות בין התקיעה בשופר, שהוא קיום מצות שופר, לאמירת קדושה שעניינה תפילה.

בחז"ל, אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושפרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לטובה, ובמה בשופר [ר"ה לד ב], טעון ביאור מה הכונה 'אמר', הרי המצוה היא 'לתקוע בשופר', ולא לומר פסוקי מלכויות זכרונות ושפרות. עוד יש להקשות אמרו לפני פירושו אמירה ומה א"כ הקושיא ובמה. וכתב השפת אמת דקאי על מה שאמר 'לפני', כלומר שהמצוה היא לומר פסוקי מלכויות זכרונות ושפרות, ואילו ענין השופר הוא, שע"י השופר נחשב שהאמירה היא 'לפני', כפי שמובא בגמ' שופר כיון דלזכרון קאתי 'כלפני ולפנים' דמי, כמו כהן גדול שנכנס ביום הכיפורים 'לפני ולפנים' [שפ"א תרמ"ח].

גם דבר זה טעון ביאור, לכאורה מצות השופר הוא בתקיעה, כפי שנאמר 'יום תרועה' יהיה לכם [במדבר כט א], ואיתא על זה בגמרא, אמר רב יצחק למה תוקעין בראש השנה 'רחמנא אמר תקעו' [ר"ה טז א], ואם כן מנין שמצות שופר הוא להביא את פסוקי המלכויות זכרונות ושפרות לפני ה'.

בגמרא, ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו [במדבר כג כא], אומרה עם המלכויות ואומרה עם השופרות [ר"ה לב ב], ויש להבין מה המעלה המיוחדת שמצא בלעם בשופר, מעלה שיש רק לכלל ישראל ואין לאומות העולם, וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל שכתב הרמב"ם מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וכו' [רמב"ם פ"א מתענית ה"א], וצ"ע מה שכתב 'לזעוק ולהריע', שהרי בפסוק שהביא לא כתוב אלא הרעותם, אבל היכן מוזכר זעקה.

ותירץ מרן הגרי"ז זצ"ל דמלבד מה שיש מצות עשה לתקוע בשופר, יש בשופר ענין של 'תפילה', וזה הביאור בנוסח הברכה בסוף שופרות 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה', דלכאורה יש להבין הלא המצוה היא לתקוע בשופר, ומה שייך בו שמיעה והאזנה כלפי הקב"ה, אלא הביאור כפי שנתבאר דבשופר יש גם ענין ומעלה של 'תפילה', ובתפילה מצינו שמיעה והאזנה שהוא לשון קבלת התפילה, וזהו מה שנאמר 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה', כיון שהוא ענין של 'תפילה', וכן בחתימת הברכה אומרים 'שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים', גם בזה הפשט שיש בשופר ענין של 'תפילה', ושייך ענין של 'קבלת התפילה', וברחמים, וזה ג"כ הביאור ברמב"ם שכתב דכלל והריעותם בחצוצרות נאמר 'לזעוק ולהריע', כיון שיש בו ענין ומעלה של 'תפילה' מלבד המצוה לתקוע.

והנה הענין של תפילה מצינו גם אצל אומות העולם כמו שכתוב אצל אנשי נינוה, וכן כתוב כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים, אולם הענין של תפילה שבשופר לא מצינו כי אם אצל ישראל, וזה שאמר בלעם 'ותרועת מלך בו, שיש לישראל 'תפילה של שופר', מה שלא נמצא אצל אומות העולם, דאע"פ שיש להם תפילה, אבל תפילת שופר אין להם, עכ"ד מרן הגרי"ז. ויסוד הדברים מבואר בגמרא, אמר רב לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין, ושל כל השנה בפשוטין וכו', מר סבר בראש השנה כמה דכיף איניש דעתיה טפי מעלי [ר"ה כו ב], ופרש"י בראש השנה 'דלתפלה' ולהזכיר עקידת יצחק בעינן כפופין [רש"י שם], ובגמרא, ומר סבר בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי [ר"ה כו ב], ופרש"י 'דלתפילה הוא' [רש"י], נראה ברש"י שענין מצות שופר הוא לתפילה [מאורות הגר"מ מאיר סלובייצ'יק עמ' קטט].

[ויש להוסיף, במשנ"ב הביא בשם השל"ה שכשם שראוי להדר בשליח ציבור שיהיה הגון וירא שמים ועוד מעלות, כך ראוי להדר גם בבעל תוקע (סי' תקפ"א ס"ק יא), ולכאורה אילו היתה התקיעה מצות תקיעה בלבד, היה די במה שעושה המצוה כהלכותיה וכדינה, ובפרט מצות שופר שניקרה נעשה בהשמיעה, ע"י השומעים עצמם, ומה לי אם הבעל תוקע ירא שמים. אכן לפי דברי מרן הגרי"ז שיש בתקיעת 'תורת תפילה', מבואר הדבר היטב, שדין התקיעה כדין התפילה, ודין הבעל תוקע כדין השליח צבור בחזרת התפילה, וזה מטעם שהתפילה מקרי עבודה שבלב ומעלתה לפי מדרגת הש"ץ. וכן מעלת התפילה שבשופר עיקרה בלב, שנעשית בלא חיתוך מילים ואותיות, כי היא עולה מן הלב (הגר"ח קרלינשטיין זצ"ל 'בנתיבות ההלכה' כרך נה עמ' 728), ועי' ברמ"א והובא בפוסקים שמצוה לתקוע ליד הבימה כשהספר תורה מונח עליה שזכות התורה מסייעתו, ולפי האמור שבתקיעה יש תורת תפילה, יש לומר שכשם שבתפילה יש מעלה להתפלל במקום תורה, שנאמר לשמוע אל הרינה ואל התפילה, במקום רינה שם תהא תפילה, כך בתקיעה יש מעלה שתהא במקום תורה].

לפ"ז מבוארים דברי השפת אמת שענין השופר להביא את פסוקי המלכויות וזכרונות ושופרות 'לפני' כלומר 'לפני השם'. והיינו מכיון שתקיעת שופר היא מתורת תפילה, לכך ענין השופר הוא להביא את פסוקי המלכויות וזכרונות ושופרות 'לפני השם', שכן כל ענין התפילה הוא עמידה לפני ה', ולפי זה את הלפני ה' של פסוקי התפילה עושה השופר.

ויש להוסיף דבגמרא איתא, שופר כיון דלזכרון קאתי 'כלפני ולפנים' דמי [ר"ה כו א], ופירש הריטב"א דהאי שופר כיון דלזכרון אתי ולהכניס 'תפילתן' של ישראל 'לפני ולפנים', 'כלפנים דמי' [ריטב"א שם], וביאור דבריו נראה על פי המבואר בגמרא שיש דין בתפילה לכוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים [לפני ולפנים], כיון שהתפילות עוברות דרך שם [ברכות כח ב], וכך יש לומר גם לענין שופר [מאורות הג"ר מאיר סלובייצ'יק עמ' קל], מבואר מדבריו שענין 'הלפני ולפנים' שמתקיים ע"י שופר, הוא 'מתורת תפילה' שיש בשופר, שנוהג בה הדין שצריך לכוון תפילתו 'לפני ולפנים'.

והנה בקדושה אומרים ג' פעמים קדוש כנגד קדוש ברוך ומלכות [רוקח סי' שסב], והוא כנגד מלכויות וזכרונות ושופרות, ובזה מבוארים דברי הפיוט 'ויערב לו שלוש תקיעות כמו למטה שלש קדושות', היינו כיון שתקיעת שופר היא מתורת תפילה, לכך אנו מבקשים שהתפילה הבוקעת מן השופר תערב לפניו יתברך כמו ג' קדושות שאומרים בתפילה למטה.

ויש להוסיף שכתב הנפש החיים ענין הקדושה היא העלאת העולמות, להוסיף בהם תוספת קדושה, ומזה יצא מנהגן של ישראל להעלות עצמם בעת אמירת הקדושה [נפח"ח ש"א פי"א], ולפי המבואר שענין השופר להעלות התפילה אל העליונים 'לפני השם', מבוארת עתירתנו 'ויערב לו שלוש תקיעות כמו למטה שלש קדושות', שיערב לפניו עליית התפילה מן השופר, כמו עליית התפילה מן הקדושה.

בגמרא, אמר רב לוי בר חמא וכו', כתוב אחד אומר שבתון 'זכרון תרועה' [ויקרא כג כד], וכתוב אחד אומר 'יום תרועה' יהיה לכם [במדבר כט א], לא קשיא כאן ביו"ט שחל בשבת, כאן ביו"ט שחל בחול [ר"ה כט ב], ופרש"י זכרון תרועה ולא תרועה ממש, אלא 'מקראות של תרועה יאמרו' [רש"י], מבואר מדבריו רש"י שפסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות הם מדאורייתא מקרא דזכרון תרועה, ורש"י לטעמיה שכתב בפרשת אמור 'זכרון תרועה' זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל [רש"י ויקרא כג כד].

ונראה דס"ל לרש"י דבעינן שניהם [תקיעת שופר ואמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות] מדאורייתא, והיינו דקאמר בגמרא, אמר רבה אמר הקב"ה 'אמרו' לפני בראש השנה מלכויות וזכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם וזכרונות כדי שיעלה זכרונכם לטובה, ובמה בשופר [ר"ה לד ב], כלומר דהדין דאורייתא של תקיעת שופר הוא יחד עם אמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות [מאורות הג"ר מאיר סלובייצ'יק עמ' קלח].

והנה בראש השנה שחל בשבת, מתקיים מצות שופר ע"י 'זכרון תרועה', נראה שלא נעקרה מצות שופר, אלא מתקיים מצות שופר 'בזכרון תרועה', והביאור דאם המצוה היה רק לתקוע בשופר, אז בראש השנה שחל בשבת נתבטל מצות שופר, כיון שאי אפשר לתקוע בשופר, אולם לפי המבואר, דהדין דאורייתא של תקיעת שופר, הוא 'תקיעת שופר יחד עם אמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות', כיון שמצות שופר הוא 'דין תפילה', וענינה להעלות את פסוקי המלכויות וזכרונות ושופרות לפני ה', יש לומר שבראש השנה שחל בשבת לא נעקרה מצות תקיעת שופר, אלא דהדין תפילה שמתקיים ע"י השופר מתקיים ע"י אמירת פסוקי השופרות.

וראיה לדבר שבאמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות מתקיים דין תקיעה, דכתב הרמ"א אין תוקעין בערב ראש השנה [רמ"א סי' תקפא סעי' ג], וכתב ע"ז המשנ"ב כדי להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה, ואף כשחל יום א' של ראש השנה בשבת גם כן אין תוקעין בערב שבת [משנ"ב שם ס"ק כד], 'כיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה' [שעה"צ שם ס"ק לה], מפורש בשעה"צ 'דאמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות' מתקיים 'דין תקיעה', לכך אסור לתקוע בערב שבת, להפסיק בין תקיעות רשות לתקיעות חובה.

[והנה הגר"ח מבריסק זצ"ל הקפיד לשמוע כל מילה בחזרת הש"ץ בתפילת מוסף של ראש השנה, דאם לא ישמע כל מילה לא יצא החיוב לשמוע תקיעות על סדר הברכות (כמבואר בחידושי הגר"ח ז"ח עמ' רכג), וגם בראש השנה שחל בשבת הקפיד לשמוע כל מילה, ובטעם הדבר נראה, שלפי המבואר דהדין דאורייתא של תקיעת שופר, הוא 'תקיעת שופר יחד עם אמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות', יש לומר שכשם 'שתקיעת שופר' מתקיימת דוקא בחזרת הש"ץ (וכשיטת הריטב"א והר"ן גיאות שצריך שיהיו התקיעות על סדר תפילת הצבור), הוא הדין 'זכרון תרועה' שמתקיים ע"י 'אמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות', צריך שיהיה על סדר תפילת הצבור, ואם לא ישמע חזרת הש"ץ בשלימות לא יצא ידי חובתו, וכעין זה בה"ק עמ' נח].

האפשרות לבטל גזירה קשה הוא ע"י שלושה דברים תשובה תפילה וצדקה [ירושלמי תענית ב א], והוא גם האפשרות לזכות בדין ראש השנה כפי מטבע התפילה ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה [מוסף ר"ה], לפי המבואר נראה כי 'התפילה' מתקיימת בשני פנים, ע"י 'תקיעת שופר', וע"י 'אמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות', יתן ה' ונכין את לבבנו להתאמץ בתפילה, ותעלה תפילתנו 'לפני ולפנים' לפני ה', להכתב ולהחתם לאלתר - לחיים טובים ולשלום.